

Charakteristika regiónov východného Slovenska z hľadiska socio-politického konfliktu medzi mestským a vidieckym priestorom

Martin PLEŠIVČÁK

Abstract: *This contribution aims to inform on state of the preferential conflict in voting behaviour deriving from the socio-political anchor of the regions located in the eastern part of the Slovak Republic and to emphasize its urban-rural context. The social cleavage of the local electorate finding its political projection in differential voting patterns of city and countryside will be assessed through the differences that naturally exist between the electoral participation of inhabitants living in these two distinct environments, but also by their latent political representatives, size and dynamics of socio-political conflict moulded between urban and rural space and link between intraregional voting preferences and social characteristics of the local electorate changing on the basis of urban-rural division of space. For this purpose, disaggregated results of elections to the National Council of the Slovak Republic in the period of 1998 – 2010 will be used.*

Keywords: *social cleavages, electoral behaviour, urban-rural conflict, region*

Úvod

Termín “sociálne štiepenie“ bol po prvýkrát použitý v päťdesiatych rokoch minulého storočia v súvislosti s nastupujúcou vedeckou revolúciou v oblasti skúmania politického správania občanov. V tomto období dochádza k rozmachu politicko-vednej literatúry špeciálne zameranej na voličské správanie. A práve oblasti sociálneho štiepenia chápané ako objektívne charakteristiky rozdeľujúce jednotlivcov do konkrétnych sociálnych skupín sa pokladali za kľúčové v procese vysvetľovania voličského správania elektorátu.

Teoretický základ sociologického definovania oblastí sociálneho štiepenia bol sformulovaný Lipsetom a Rokkanom (1967). Títo autori zadefinovali sociálne štiepenie ako oblasti konfliktov, ktoré vychádzajú zo vzťahov v sociálnej štruktúre medzi skupinami politického spoločenstva. Zároveň identifikovali štyri dlhodobé platné sociálne štiepenia, ktoré možno chápať ako dôsledok národnej a priemyselnej revolúcie: mesto vs. vidiek, zamestnávateľia vs. robotníci, centrum vs. periféria a štát vs. cirkev. Predstavené oblasti sociálneho štiepenia sú i dnes po takmer polstoročí stále významné vo vzťahu k vysvetleniu volebných preferencií obyvateľstva. Niektorí autori nazývajú tieto dlhodobé predispozície etnicky danými (Chandra a Boulet, 2003) či adhéznymi (van der Veen a Laitin, 2004). Eckstein (1966) už skôr rozlíšil medzi “segmentovým štiepením“ (politické delenia, ktoré tesne kopírujú objektívnu sociálnu diferenciaciu), “kultúrnou divergenciou“ (rozdielnosti plynúce z odlišnej interpretácie sveta) a “špecifickým nesúhlasom“ (rozdielnosti konkrétnych politik).

Domáci volebný výskum akcentujúci priestorový kontext volebného správania obyvateľstva je reprezentovaný cennou analýzou sociológa Krivého (2000), ktorý hodnotí politické preferencie rôzne definovaných skupín slovenskej spoločnosti, pričom nezabúda vyzdvihnúť geografický rozmer záujmovej problematiky prejavujúci sa v diferentnom volebnom vzorci slovenským miest a obcí v závislosti od ich veľkostnej štruktúry, čo v konečnom dôsledku generuje pomerne výrazné rozdiely medzi volebnými preferenciami urbánneho a rurálneho priestoru. Hodnotný príspevok k regionálno-geografickému bádaniu volebného správania slovenskej populácie ilustrovaného na príklade Oravy predstavil v roku 2006 Madleňák. Výraznejší urbánno-rurálny konflikt možno registrovať v prípade dolnej Oravy, čoho determinujúcim faktorom je predovšetkým lokalizácia najväčšieho mestského sídla regiónu, Dolného Kubína. Szűcs (2006) prostredníctvom výsledkov svojej štúdie hodnotiacej mieru stability území volebnej podpory rozhodujúcich politických subjektov v Slovenskej republike po roku 1998 konštatuje dlhodobú príslušnosť istých politických zoskupení k určitému typu sociálneho prostredia. Ako príklad uvádza SDKÚ a jej odkázanosť na preferencie najviac urbanizovaných regiónov Slovenska typických vysokým stupňom socio-ekonomického rozvoja. Krivý (1996) označuje HZDS a SMK-MKP naopak za strany, ktoré čerpajú preferenčnú podporu najmä z rurálneho prostredia. Ziste-

nia tohto typu môžu naznačovať, že urbánno-rurálny profil politických strán je dlhodobý platný a vysoko odolný voči akýmkoľvek turbulenciám. Kolektív autorov Baráth, Székelys, Černák (1995) však upozorňujú, že volebná podpora politických subjektov je schopná migrovať z mestského prostredia na vidiek a opačne. Azda najkomplexnejšiu geografickú prácu venovanú problematike volebného správania obyvateľstva Slovenska predstavil len pred pár mesiacmi Madleňák (2012). V nej okrem iného upozorňuje na skutočnosť, že volebno-preferenčné štiepenie elektorátu mesta a vidieka vyformované na báze diferentného politického správania týchto dvoch prostredí už tradične nenachádza v rámci slovenského stranického spektra svoju inštitucionalizovanú oporu, ktorá by bola platná v horizonte viacerých rokov či desaťročí. I preto je v našich podmienkach konfliktná línia medzi mestskými a vidieckymi politickými preferenciami veľmi často prekryvaná dôležitejšími štiepeniami, ako napr. mečiarizmus – antimečiarizmus, socio-ekonomická, nacionalistická či konzervatívno-liberálna konfliktná línia).

Metodika a dáta

Keďže v súčasnosti na Slovensku nie sú skoncipované územné jednotky, ktoré by princíp vnútornej volebno-preferenčnej koherencie spĺňali, resp. sa o to aspoň sčasti pokúšali, za účelom analýzy urbánno-rurálneho konfliktu sa preto javí byť ako najvhodnejší koncept funkčných mestských regiónov (ďalej aj označenie "FMR") na Slovensku etablovaný prof. Bezák (2000). Hoci denné urbánne systémy ako reprezentanti objektívnych sociálno-priestorových vzťahov boli vytvorené na základe apolitických kritérií nezohľadňujúcich volebné preferencie obyvateľstva, ich kvalita väzby medzi mestom a vidiekom môže byť pre potreby podobne orientovaných prác, akou je táto, významným indikátorom charakteru urbánno-rurálnych volebno-preferenčných odlišností medzi mestským a vidieckym priestorom. Predstavujú totiž najreálnejšie územné celky regionálnej úrovne zohľadňujúce dlhodobu sa formujúcu vzťahy medzi centrom a jeho zázemím. Pre potreby tejto práce bola využitá úroveň A (51 funkčných mestských regiónov), pričom východné Slovensko pozostáva zo 14 nasledujúcich regiónov: FMR Bardejov, FMR Humenné, FMR Košice, FMR Michalovce, FMR Poprad, FMR Prešov, FMR Rožňava, FMR Snina, FMR Spišská Nová Ves, FMR Stará Ľubovňa, FMR Svidník a Stropkov, FMR Trebišov, FMR Veľké Kapušany a Kráľovský Chlmec, FMR Vranov nad Topľou.

Za účelom predstavovanej analýzy boli využité výsledky celkovo štyroch parlamentných volieb na úrovni obcí uskutočnené v Slovenskej republike od roku 1998 po rok 2010 pre tie politické strany, ktoré boli od roku 1998 aspoň jedno volebné obdobie súčasťou Národnej rady Slovenskej republiky. Elementárnou štatistickou mierou definujúcou urbánno-rurálny charakter daného politického subjektu v jednotlivých regiónoch Slovenska využitou v rámci tohto výskumu bol index rurality volebných preferencií politickej strany (zjednodušene index rurality strany R_p). Ide o pomer medzi podielom získaných hlasov pre stranu na vidieku a podielom jej volebných preferencií v mestách v konkrétnych voľbách do NR SR v období rokov 1998 – 2010. Za reprezentanta rurálneho priestoru bol následne považovaný ten politický subjekt, ktorý v rámci regiónu evidoval najvyšší index rurality vlastných volebných preferencií. Politická strana s najnižším indexom rurality bola chápaná ako politický reprezentant urbánneho priestoru. Rozdiel medzi indexom rurality strán s najvyššou a najnižšou hodnotou tohto ukazovateľa v konkrétnych voľbách možno chápať ako úroveň (veľkosť) urbánno-rurálneho konfliktu v danom regióne. Čím je tento rozdiel väčší, tým možno v regióne predpokladať výraznejší socio-politický konflikt medzi mestom a vidiekom a naopak. Uvádza sa priemerná hodnota za celé sledované obdobie.

Ďalšou ambíciou príspevku bolo analyzovať vzťah volebnej podpory strán so socio-ekonomickou bázou vidieka a mesta na úrovni jednotlivých regiónov za pomoci korelačnej analýzy. Za týmto účelom bolo zvolených 10 prevažne socio-ekonomických ukazovateľov pochádzajúcich zo sčítania obyvateľstva domov a bytov z roku 2001, pri ktorých sa predpokladá zvýšená urbánno-rurálna špecifickosť ich dosahovaných hodnôt a teda i výrazný socio-politický konflikt obyvateľstva: podiel ekonomicky aktívnych obyvateľov pracujúcich v primárnom sektore hospodárstva, podiel ekonomicky aktívnych obyvateľov pracujúcich v sekundárnom sektore hospodárstva, podiel ekonomicky aktívnych obyvateľov pracujúcich v terciárnom a kvartérnom sektore hospodárstva, podiel ekonomicky aktívnych obyvateľov pracujúcich ako podnikatelia, podiel ekonomicky aktívnych obyvateľov odchádzajúcich za prácou mimo obce, miera nezamestnanosti, podiel obyvateľstva so základným vzdelaním, podiel obyvateľstva s vysokoškolským vzdelaním, miera urbanizácie a volebná účasť.

Za korelačný koeficient kvantifikujúci štatistickú súvislosť medzi volebnými výsledkami politických subjektov a predstavenými socio-ekonomickými charakteristikami populácie bol zvolený Pearsonov korelačný koeficient (r). Ten vyjadruje vzájomnú mieru korelácie (lineárnu závislosť) medzi dvoma premennými (nezávisle premennou X a závisle premennou Y). Tento ukazovateľ nachádza široké uplatnenie v mnohých vedných disciplínach ako miera vyjadrujúca silu (tesnosť) lineárnej závislosti medzi dvoma premennými, ktorá sa v číselnom vyjadrení pohybuje v rozpätí od $+1$ po -1 . Hodnota $+1$ vyjadruje maximálnu priamu (kladnú, pozitívnu) lineárnu závislosť a naopak, hodnota -1 hovorí o maximálnej nepriamej (zápornej, negatívnej) lineárnej závislosti medzi uvažovanými premennými. Čím je táto hodnota bližšie k nule, tým je tesnosť (sila) závislosti medzi premennými voľnejšia (menšia). Hodnota $r = 0$ a hodnoty blízke nule hovoria, že neexistuje lineárna závislosť medzi skúmanými premennými resp. je táto závislosť veľmi slabá. Priama (pozitívna) závislosť vyjadruje, že tak ako rastie resp. klesá nezávisle premenná X , tak zároveň rastie resp. klesá závisle premenná Y . Nepriama (negatívna) závislosť zasa vyjadruje, že tak ako rastie resp. klesá nezávisle premenná X , tak zároveň klesá resp. rastie závisle premenná Y (Robinson, 1998).

Výsledky

Región Bardejov

Stupeň urbanizácie regiónu situovaného na severovýchode Slovenska je vzhľadom na celoslovenský štandard na výrazne podpriemernej úrovni. Záujem jeho obyvateľov o aktívnu účasť pri hlasovaní vo voľbách je v porovnaní s celoštátnym priemerom taktiež nižší. Volebná účasť na tunajšom vidieku sa štandardu tohto ukazovateľa v rámci celej krajiny približuje, mesto však zaostáva už výraznejšie. Rozdiel medzi volebnou participáciou v rurálnom a urbánnom prostredí je tu na pomerne vysokej úrovni, pričom vyššími hodnotami sa môže pochváliť vidiecky priestor. Za stranu s výrazne vidieckymi volebnými preferenciami možno považovať ĽS-HZDS, naopak podpora mesta vo voľbách je citeľne dôležitá najmä pre regionálny volebný výsledok SDKÚ-DS. Úroveň urbánno-rurálneho politického konfliktu je v regióne Bardejova na relatívne nízkej úrovni. Najvyššia štatistická súvislosť medzi volebnými preferenciami a uvažovaným súborom socio-ekonomických činiteľov bola zistená v prípade priestorovej distribúcie volebných hlasov KSS a obyvateľstva so základným vzdelaním, volebných výsledkov Mostu-Híd a miery nezamestnanosti a volebnej podpory už spomínanej KSS a územnej kompozície obyvateľstva zamestnaného v primárnom sektore ekonomiky. Naopak najviac negatívne reagovali preferencie strán KDĽK a SaS na prítomnosť obyvateľstva so základným vzdelaním, pričom volebné výsledky Kresťanskodemokratického hnutia zasa na mieru nezamestnanosti.

Región Humenné

V predstavovanom regióne severovýchodného Slovenska je dosahovaný stupeň urbanizácie vzhľadom na celoslovenskú situáciu na mierne podpriemernej úrovni. Rovnaké konštatovanie platí i pre volebnú účasť zaznamenanú v tejto časti krajiny počas parlamentných volieb v období rokov 1998-2010. Pri delení územia na jeho urbánu a rurálnu časť sú v prípade miery volebnej participácie obyvateľstva sledované značné diskrepancie. Kým volebnú účasť na tunajšom vidieku možno označiť za mierne nadpriemernú, mestská časť elektorátu regiónu patrí k tým s najnižším záujmom o participáciu vo voľbách v rámci celého územia Slovenska. V regióne Humenného evidujeme dokonca druhý najvyšší rozdiel medzi volebnou účasťou v urbánnom a rurálnom prostredí v prospech vidieka spomedzi všetkých regiónov krajiny. Výrazne vidiecke sú tu volebné preferencie KDĽK, naopak volebná podpora plynúca z miest je najdôležitejšia pre volebný výsledok SDKÚ-DS. Socio-politický konflikt medzi mestskými a vidieckymi preferenciami je v regióne na mierne nadpriemernej úrovni. Pozitívna korelačná väzba bola identifikovaná medzi volebnými výsledkami KDĽK a geografickou kompozíciou zamestnaných v sekundárnom sektore ekonomiky, medzi volebnými ziskami SNS a územným podielom odchádzajúcich za prácou mimo obce trvalého bydliska a medzi volebnými preferenciami KSS a priestorovou distribúciou obyvateľstva so základným vzdelaním. Naopak negatívna korelácia bola zistená pri územných podieloch hlasov KSS a obyvateľoch pracujúcich v druhom sektore hospodárstva a pri volebných výsledkoch strán SOP a SDKÚ-DS vo vzťahu k geografickému rozmiestneniu populácie so základným vzdelaním.

Región Košice

Región metropoly východného Slovenska je populačne druhým najväčším v rámci územia krajiny, pričom z pohľadu stupňa urbanizácie je celkovo na tretej pozícii. Z hľadiska volebnej participácie obyvateľstva však patrí k tým oblastiam Slovenskej republiky, ktoré trpia podpriemerne nízkou volebnou účasťou. Záujem o samotnú účasť na hlasovaní sa pohybuje pod celoslovenským priemerom rovnako tak u mestskej i vidieckej časti elektorátu. Rozdiel medzi volebnou účasťou v týchto dvoch značne odlišných sociálnych prostrediach je nižší, než je v priemere dosahovaný v iných častiach krajiny. V regióne Košíc možno za najviac závislú od hlasov vidieka považovať SMK-MKP, naopak mestské volebné preferencie tvoria najväčšiu časť z volebných ziskov u Dzurindovej SDKÚ-DS. Konflikt medzi mestom a vidiekom vyjadrený ich odlišným socio-politickým vybavením je v Košiciach a jeho spádovej oblasti na nadpriemernej úrovni, pričom táto disparita je jednou z najväčších v rámci Slovenska. Z hľadiska vzájomnej korelácie volebných preferencií na jednej strane a socio-ekonomických pomerov územia na strane druhej možno identifikovať niekoľko významných štatistických väzieb. Pozitívne reaguje regionálna volebná podpora SMK-MKP na prítomnosť obyvateľstva so základným vzdelaním, volebné zisky SDKÚ-DS na priestorovú kompozíciu podnikateľov a hlasy vo voľbách pre liberálnu SaS na geografickú distribúciu vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva. Negatívny korelačný vzťah značnej relevancie bol sledovaný medzi volebnými preferenciami pravicových síl SaS a SDKÚ-DS a priestorovými lokáciami obyvateľstva so základným vzdelaním, volebné výsledky historicky najsilnejšej pravicovej strany vykazovali štatistickú väzbu záporného charakteru i smerom k územným koncentráciám obyvateľstva pracujúceho v primárnom sektore ekonomiky.

Región Michalovce

Stupeň urbanizácie tohto východoslovenského regiónu sa pohybuje pomerne výrazne pod celoslovenským priemerom. Z hľadiska záujmu jeho obyvateľov o voľby samotné sa vyznačuje treťou najnižšou volebnou participáciou obyvateľstva. Silnú volebnú apatiu miestneho obyvateľstva cítiť rovnako tak v urbánnom i rurálnom prostredí. Diferencia medzi volebnou účasťou dosahovanou v mestách a na vidieku celoslovenský štandard mierne presahuje. Za výrazne rurálnu stranu možno vzhľadom na štruktúru vlastných volebných preferencií považovať ĽS-HZDS, naopak mestské hlasy tvoria najvyšší podiel v regióne u SDKÚ-DS. Socio-politický konflikt prejavovaný vo volebných preferenciách obyvateľov miest a vidieckych obcí regiónu je na nadpriemernej úrovni. Najvýznamnejšia korelačná väzba pozitívneho charakteru bola zistená medzi volebnými výsledkami strán SaS a SDL a územným zastúpením obyvateľstva s vysokoškolským vzdelaním, pričom volebná podpora liberálneho politického subjektu evidovala relevantnú priamu štatistickú závislosť i smerom k priestorovej kompozícii podnikateľov. Strana Richarda Sulíka však k istým socio-ekonomickým skupinám obyvateľstva vykazovala štatistickú súvislosť i opačnej orientácie. Záporne reagovali jej volebné výsledky na územné podiely obyvateľstva so základným vzdelaním a zamestnancov primárneho sektoru hospodárstva. Významný nepriamy korelačný vzťah bol zistený takisto medzi volebnými ziskami ĽS-HZDS a geografickou distribúciou vysokoškolsky vzdelanej populácie.

Región Poprad

Miera urbanizácie v populačne piatom najväčšom regióne Slovenska dosahuje priemernú úroveň. Záujem tunajšieho obyvateľstva o aktívnu účasť vo voľbách sa radí k najnižším v Slovenskej republike. V regióne Popradu je miera volebnej participácie vidieka vôbec druhá najnižšia v rámci celej krajiny, zatiaľ čo volebná účasť v urbánnom prostredí je na štandardnej úrovni. Analyzovaný región je len jedným zo štyroch v rámci územia Slovenska, v ktorých bola evidovaná vyššia volebná participácia v mestách než na vidieku. Politickým subjektom, ktorého najvyšší podiel zo získaných hlasov vo voľbách tvoria vidiecke volebné preferencie, je v regióne Mečiarova ĽS-HZDS. Volebná podpora mesta je najviac dôležitá pre celkový volebný úspech pravicovej SDKÚ-DS. Odlišnosť volebných preferencií mestských a vidieckych voličov odzrkadľujúca socio-politické štiepenie spoločnosti je v regióne Popradu pomerne nevýrazná. Najintenzívnejšia štatistická väzba kladného charakteru tu bola identifikovaná medzi volebnými výsledkami strán SaS a SDL a geografickým rozmiestnením vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva. Preferencie prvej menovanej strany pozitívne korelovali taktiež s územnou distribúciou pracujúcich v terciálnom a kvartérnom odvetví hospodárstva. Najtesnejší korelačný vzťah opačnej orientácie bol identifikovaný v prípade volebných ziskov liberálnej SaS smerom k priestorovej

kompozícii obyvateľstva so základným vzdelaním a miery nezamestnanosti. Na územné podiely obyvateľstva bez práce reagovali negatívne takisto lokálne volebné výsledky SNS.

Región Prešov

Metropola Šariša s jej spádovým územím sa z populačného hľadiska radí k najväčším regiónom Slovenska, keď počet obyvateľov v ňom žijúcich presahuje hranicu 200 000. Stupeň urbanizácie regiónu však nedosahuje celoslovenský štandard. Participácia jeho obyvateľov v parlamentných voľbách sa pohybuje na priemernej úrovni, rozdiel však možno badať v záujme o aktívnu účasť pri hlasovaní mestského a vidieckeho obyvateľstva. Kým v rurálnom priestore je volebná účasť v porovnaní s celoštátnym priemerom na nižšej úrovni, volebný záujem mestského elektorátu sa od celoslovenských pomerov zásadnejším spôsobom nelíši. V regióne možno registrovať jednu z najmenších diferencií medzi volebnou participáciou urbánneho a rurálneho obyvateľstva v rámci celej krajiny. Najvyššiu mieru rurality tu vykazujú volebné preferencie ĽS-HZDS, naopak výrazne mestský charakter má volebná podpora SDKÚ-DS. Spoločensko-politická diferenciacia medzi urbánnym a rurálnym prostredím je v tejto oblasti Slovenska na priemernej úrovni. Najvyššie kladné hodnoty Pearsonovho koeficientu korelácie boli v skúmanom území zistené vo vzťahu medzi geografickou kompozíciou volebných výsledkov SaS a vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva, medzi volebnou podporou ANO a priestorovým rozmiestnením zamestnancov terciérneho a kvartérneho sektoru ekonomiky a medzi volebnými preferenciami KDĽ a územnými podielmi obyvateľov odchádzajúcich za prácou mimo obce trvalého bydliska. Najtesnejšia štatistická väzba zápornej orientácie bola identifikovaná v prípade odovzdaných hlasov vo voľbách pre liberálne strany SaS a ANO smerom k územnej distribúcii obyvateľov so základným vzdelaním a medzi volebnými výsledkami KDĽ a mierou nezamestnanosti.

Región Rožňava

Miera urbanizácie regiónu situovaného na hornom Gemeri je z celoštátneho hľadiska na podpriemernej úrovni. Mierne pod slovenských štandardom sa pohybuje rovnako i záujem tunajších voličov o aktívnu účasť na hlasovaní vo voľbách. Značnú diferenciu vo volebnej účasti však možno badať pri členení elektorátu regiónu na jeho urbánu a rurálnu zložku. Kým volebná participácia vidieckeho obyvateľstva priemernú hodnotu za celú Slovenskú republiku mierne prekračuje, volebná účasť mestskej populácie za celoslovenským štandardom už pomerne výrazne zaostáva. Rozdiel v úrovni volebnej participácie urbánneho a rurálneho priestoru v prospech vidieka zaraďujeme v prípade regiónu Rožňavy k vôbec najväčším v rámci územia Slovenska. Najvýraznejšiu časť z celkového regionálneho výsledku strany tvoria vidiecke volebné preferencie pri ĽS-HZDS, zatiaľ čo volebný zisk pochádzajúci z mestského prostredia regiónu je najdôležitejší pre volebný úspech SDKÚ-DS. Vo funkčnom mestskom regióne Rožňavy je registrovaný piaty najväčší socio-politický konflikt medzi mestom a vidiekom v rámci celej Slovenskej republiky. Spomedzi všetkých uvažovaných socio-ekonomických činiteľov tu s výsledkami politických strán najtesnejšie korelujú dve kategórie vzdelanostnej štruktúry obyvateľstva. Na prítomnosť obyvateľov s vysokoškolským vzdelaním pozitívne reagujú volebné preferencie SDKÚ-DS, SaS a Smeru-SD, najsilnejšia korelačná väzba opačného charakteru bola k tejto skupine populácie identifikovaná v prípade volebných ziskov SMK-MKP. Pravicové strany SDKÚ-DS a SaS zaznamenali negatívnu koreláciu svojich volebných výsledkov s priestorovou kompozíciou obyvateľstva so základným vzdelaním.

Región Snina

Miera urbanizácie regiónu ležiaceho v severovýchodnom cípe Slovenska dosahuje úroveň nižšiu než reprezentuje celoslovenský priemer. Jeden z populačne najmenších regiónov Slovenska je charakteristický druhou najnižšou volebnou účasťou v interregionálnom porovnaní. Volebná apatia miestneho obyvateľstva sa rovnako výrazne prejavuje v mestskom i vidieckom priestore analyzovaného územia. Miera volebnej participácie obyvateľov týchto dvoch značne odlišných prostredí sa zaraďuje k absolútne najnižším na Slovensku. Rozdiel medzi aktívnym záujmom o účasť na hlasovaní v urbánnom a rurálnom prostredí je v Snine a jej spádovej oblasti vyšší než je jeho hodnota za celé územie Slovenskej republiky. Na volebné preferencie vidieka sa v najväčšej miere spolieha ĽS-HZDS, naopak typicky mestskou stranou regiónu je donedávna pravicový líder SDKÚ-DS. Úroveň socio-politického štiepenia spoločnosti chápaného cez urbánno-rurálnu dimenziu priestoru je v regióne Sniny

jednou z najnižších v rámci územia Slovenska. Najtesnejšia korelačná väzba pozitívneho charakteru bola v tomto území identifikovaná medzi volebnými výsledkami SOP a priestorovou kompozíciou obyvateľstva s vysokoškolským vzdelaním, medzi volebnými hlasmi odovzdanými Mostu-Híd a územnou distribúciou podnikateľsky aktívneho obyvateľstva a medzi volebnými preferenciami ANO a geografickým zastúpením obyvateľstva pracujúceho v druhom sektore ekonomiky. Záporný korelačný vzťah najväčšej intenzity bol pozorovaný v prípade volebných výsledkov strán SOP, ANO a SNS smerom k priestorovej koncentrácii obyvateľov so základným vzdelaním.

Región Spišská Nová Ves

Populačne siedmy najväčší región Slovenska vykazuje podpriemernú hodnotu stupňa urbanizácie. Z hľadiska miery volebnej participácie sa predstavovaný región zaraďuje k tým registrujúcim najnižší intraregionálny interes o voľby. Záujem o aktívnu účasť pri hlasovaní vo voľbách v mestskom i vidieckom prostredí regiónu za celoslovenským štandardom rovnako zaostáva. Diferencia medzi volebnou účasťou v meste a na vidieku nie je veľká, patrí k najnižším na Slovensku. Volebné hlasy odovzdané obyvateľmi vidieka predstavujú najväčšiu časť z regionálnych volebných preferencií v prípade ĽS-HZDS, pričom volebný úspech pravicovej SDKÚ-DS je spomedzi všetkých uvažovaných politických subjektov v najväčšej miere závislý zasa od volebnej podpory plynúcej z urbánneho prostredia. Volebno-preferenčná diskrepancia medzi urbánnym a rurálnym priestorom regiónu odzrkadľujúca existujúce socio-politické štiepenie tunajšej spoločnosti je v porovnaní s celoslovenskou situáciou mierne podpriemerná. V rámci regiónu Spišskej Novej Vsi najtesnejšie korelovala priestorová kompozícia volebnej podpory SaS s miestnymi podielmi vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva, volebné preferencie Mostu-Híd s mierou nezamestnanosti a výsledky vo voľbách strany KDĽ s geografickým rozmiestnením obyvateľstva odchádzajúceho za prácou mimo obce, pričom v týchto prípadoch išlo o koreláciu pozitívneho charakteru. Naopak negatívne reagovala priestorová schéma volebných výsledkov strán ANO a SĽ na prítomnosť obyvateľstva so základným vzdelaním, pričom územná distribúcia hlasov odovzdaných vo voľbách pre prvú menovanú stranu vykazovala korelačnú väzbu zápornej orientácie i smerom ku geografickej mozaike obyvateľstva pracujúceho v poľnohospodárstve a ostatných ekonomických činnostiach primárneho sektora ekonomiky.

Región Stará Ľubovňa

Miera urbanizácie tohto severoslovenského regiónu sa radí k najnižším na Slovensku. Podobné konštatovanie možno vysloviť i v prípade dosahovanej volebnej participácie obyvateľstva. Jeho záujem zúčastniť sa volieb výrazne zaostáva za slovenským štandardom v urbánnom i rurálnom prostredí regiónu. Rozdiel medzi volebnou účasťou v týchto dvoch značne rozdielnych prostrediach je v regióne mierne nižší než jeho hodnota za celú Slovenskú republiku. Najvyšší index rurality volebných preferencií v Starej Ľubovni a jej spádovom území evidovala ĽS-HZDS, naopak najmenej rurálna bola volebná podpora SDKÚ-DS typická výrazným podielom volebných hlasov pochádzajúcich z urbánneho priestoru. Socio-politický konflikt existujúci medzi mestskou a vidieckou časťou elektorátu je v regióne na úrovni presahujúcej slovenský štandard. Strana Vladimíra Mečiara bola tým politickým subjektom, ktorého volebné výsledky najtesnejšie korelovali s územnými podielmi miery nezamestnanosti, pričom sa jednalo o závislosť kladnej orientácie. Podobne pozitívne reagovali volebné preferencie ANO na geografickú kompozíciu obyvateľstva s vysokoškolským vzdelaním a zamestnancov terciérneho a kvartérneho sektora ekonomiky. Obyvateľstvo so základným vzdelaním bolo tou skupinou populácie, ktorá vykazovala pomerne intenzívny korelačný vzťah negatívneho charakteru smerom k lokálnym volebným výsledkom ANO a SOP. Negatívna štatistická závislosť významnej relevancie bola registrovaná taktiež pri volebných preferenciách ĽS-HZDS a priestorovom rozmiestnení obyvateľstva zamestnaného v treťom a štvrtom sektore hospodárstva.

Región Svidník a Stropkov

V bezmála päťdesiatistícovom regióne Slovenska lokalizovanom na severovýchode krajiny žije približne rovnaký počet obyvateľov v mestách ako vo vidieckych obciach. Záujem jeho obyvateľov zúčastniť sa parlamentných volieb je v porovnaní s celoslovenským priemerom na nízkej úrovni. Veľké diferencie badať medzi volebnou participáciou obyvateľov urbánneho a rurálneho prostredia regiónu. Kým volebná účasť sa na tunajšom vidieku pohybuje na úrovni slovenského štandardu, aktívny záujem

o voľby deklarovaný obyvateľmi miest je jedným z najnižších na Slovensku. Z toho rezultuje piaty najvyšší rozdiel medzi účasťou vo voľbách evidovanou vo vidieckom a mestskom priestore regiónu. ĽS-HZDS predstavuje politický subjekt, ktorého podiel vidieckych hlasov na celkovom regionálnom výsledku bol spomedzi všetkých uvažovaných politických strán v regióne najvyšší. O volebnú podporu mesta sa najvýraznejšie opiera zasa SDKÚ-DS. Región Svidníka a Stropkova je charakteristický tretím najmenej citeľným spoločensko-politickým štiepením urbánneho a rurálneho priestoru v rámci celej Slovenskej republiky. Regionálne hodnoty Pearsonovho koeficientu korelácie tu nedosahujú príliš vysokú úroveň. Istú korelačnú závislosť kladného charakteru možno registrovať medzi volebnými preferenciami Mostu-Híd a priestorovou distribúciou volebnej účasti a obyvateľstva so základným vzdelaním, a medzi volebnou podporou SOP a územnou kompozíciou vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva. Najsilnejšia štatistická väzba zápornej orientácie bola identifikovaná medzi volebnými výsledkami ANO a SNS a geografickým rozmiestnením obyvateľov so základným vzdelaním a rovnako tak medzi priestorovou schémou volebnej úspešnosti SOP a zamestnancov druhého sektoru ekonomiky.

Región Trebišov

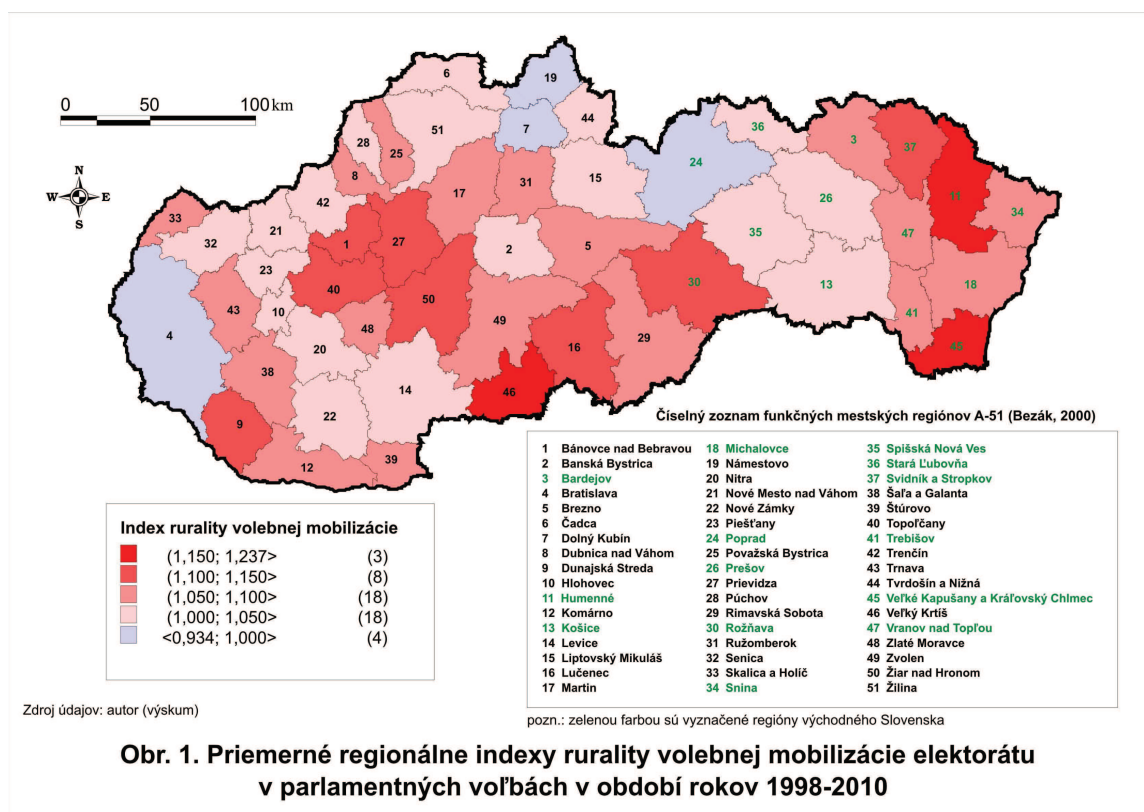
Región situovaný v juhovýchodnom cípe Slovenskej republiky je typický podpriemernou mierou urbanizácie. Trebišov a jeho spádová oblasť trpia veľmi nízkou volebnou participáciou obyvateľstva. Volebná účasť mestskej i vidieckej časti elektorátu sa zaraďuje k najnižším na Slovensku. Divergencia v úrovni aktívnej participácie medzi urbánnym a rurálnym priestorom je v regióne mierne nadštandardná. Najväčší diel z volebných preferencií strany tvoria volebné hlasy získané na vidieku v prípade KDĽ, SDKÚ-DS sa spomedzi uvažovaných politických subjektov môže v najvyššej miere spoliehať na podporu plynúcu naopak z mestského prostredia. Podobnosť volebných preferencií urbánnej a rurálnej časti priestoru je v regióne Trebišova vôbec druhou najvyššou na Slovensku. Svedčí to o relatívne malom socio-politickom konflikte existujúcom medzi tunajším vidiekom a mestom. Najsilnejšiu korelačnú väzbu kladnej orientácie možno v sledovanom území registrovať medzi volebnými výsledkami liberálnej SaS a priestorovým rozmiestnením obyvateľstva s vysokoškolským vzdelaním, medzi geografickou kompozíciou hlasov odovzdaných vo voľbách Smeru-SD a zamestnancov primárneho sektoru hospodárstva a medzi volebnými preferenciami SOP a lokálnymi podielmi pracujúcich v druhom sektore ekonomiky. Naopak negatívna korelácia bola typická pre štatistický vzťah medzi volebnými ziskami SMK-MKP a Mostu-Híd a mierou volebnej participácie elektorátu a rovnako medzi volebnou podporou SOP a geografickou kompozíciou obyvateľstva so základným vzdelaním.

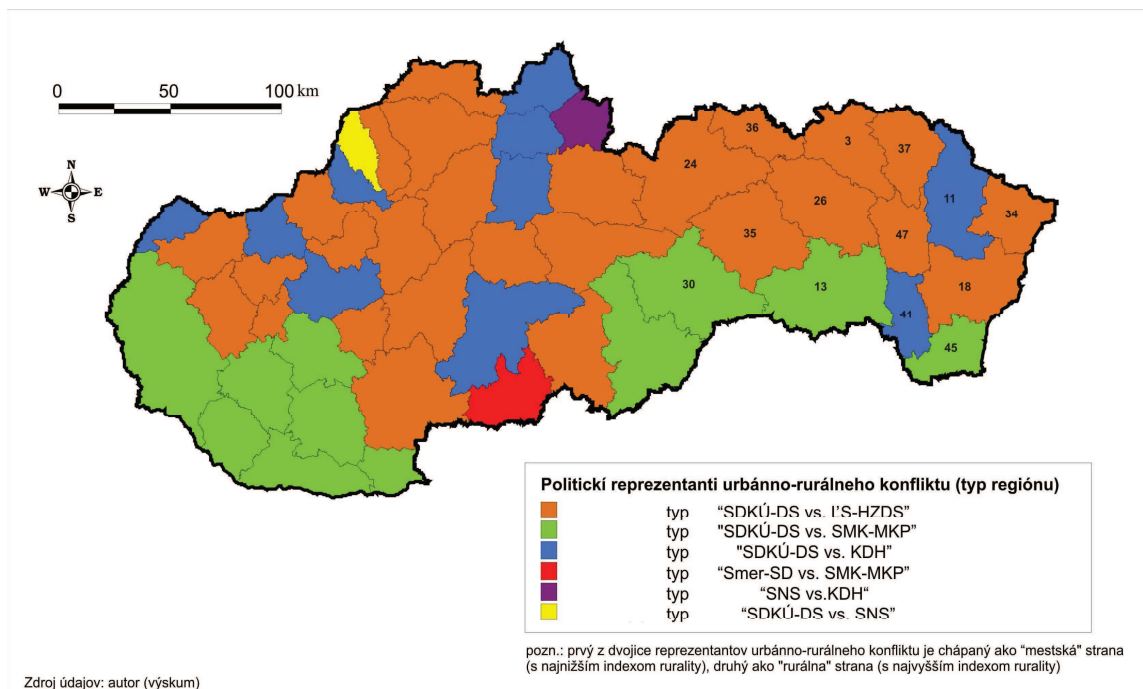
Región Veľké Kapušany a Kráľovský Chlmec

Región lokalizovaný v severovýchodnom cípe Slovenskej republiky sa na základe ukazovateľa miery urbanizácie zaraďuje k tým s vôbec najvyšším rurálnym charakterom. Volebná účasť tunajšieho obyvateľstva v parlamentných voľbách je jednou z najnižších na Slovensku. Záujem o aktívnu účasť na hlasovaní vo voľbách v prípade vidieckej časti populácie zaostáva za slovenským štandardom, miera volebnej participácie obyvateľov mestského prostredia regiónu je však absolútne najnižšia v krajine. Predstavovaný región sa interregionálnom porovnaní vyznačuje vôbec najvyšším rozdielom medzi volebnou účasťou dosahovanou v urbánnom a rurálnom prostredí v prospech vidieka. Za politický subjekt s najväčším podielom získaných hlasov pochádzajúcich z vidieckeho priestoru možno v skúmanom území považovať SMK-MKP, naopak najnižší index rurality svojich volebných preferencií bol evidovaný v prípade dlhodobého lídra pravice SDKÚ-DS. V regióne Veľkých Kapušian a Kráľovského Chlmca bol identifikovaný podpriemerný socio-politický konflikt prejavujúci sa v miere podobnosti resp. odlišnosti volebných preferencií mestských a vidieckych voličov. Pozitívna štatistická závislosť najvyššej intenzity bola v sledovanom území registrovaná medzi volebnými výsledkami Mostu-Híd, KSS a SNS a geografickou kompozíciou obyvateľstva zamestnaného v druhom sektore ekonomiky. Naopak najtesnejšia negatívna korelačná väzba bola zistená v prípade volebnej podpory SOP a Smeru-SD a miery volebnej participácie miestnej populácie. Rovnako negatívne reagovali na územnú distribúciu obyvateľstva so základným vzdelaním volebné preferencie ANO.

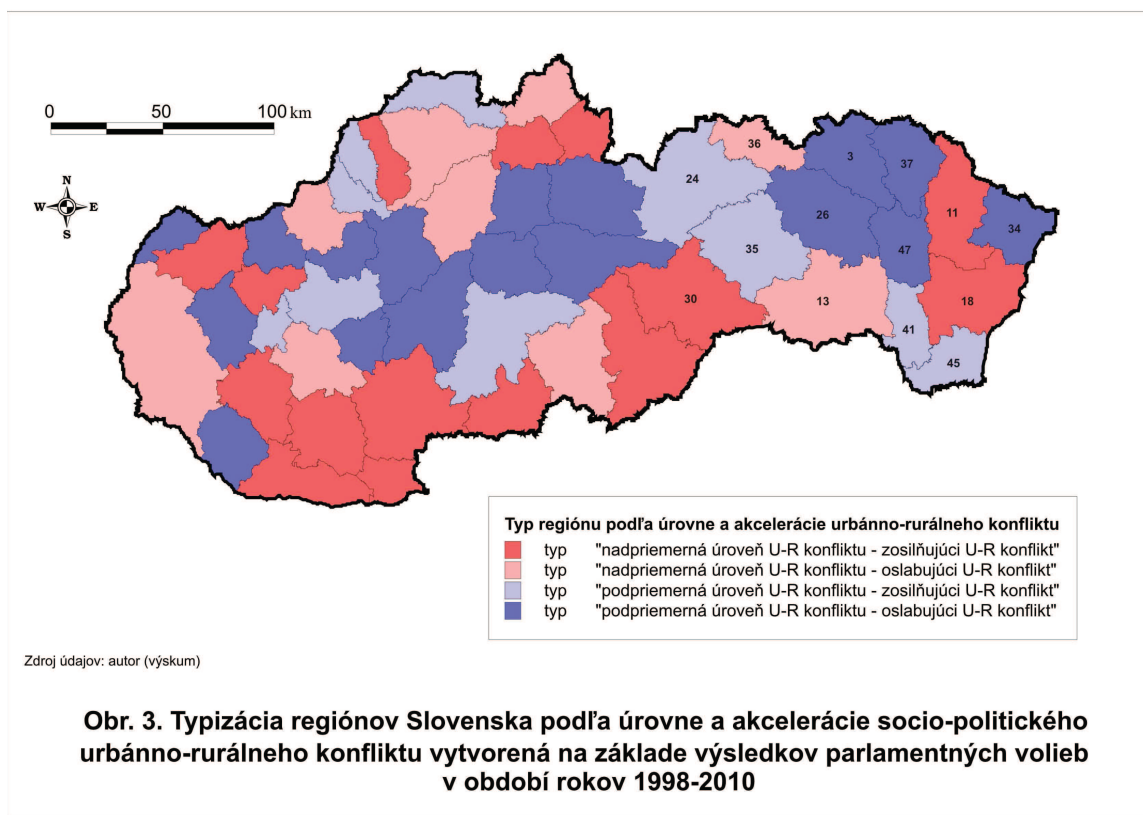
Región Vranov nad Topľou

Miera urbanizácie tohto východoslovenského regiónu je vôbec štvrtou najnižšou na Slovensku, čo predpokladá jeho výrazne rurálny charakter. Politická participácia jeho obyvateľstva prejavovaná aktívnou účasťou pri hlasovaní v parlamentných voľbách je jednou z najnižších v celej krajine. Volebná apatia mestských i vidieckych voličov regiónu sa z globálneho pohľadu zaraďuje k tým najvyšším na Slovensku. Rozdiel v záujme elektorátu o voľby medzi oboma skúmanými prostrediami regiónu je mierne vyšší než celoslovenský priemer. Stranou v najvyššej miere závislou od volebnej podpory pochádzajúcej z vidieckeho priestoru regiónu je LS-HZDS, naopak historicky najsilnejšia pravicová strana SDKÚ-DS vykazuje najvyšší podiel mestských hlasov v rámci jej volebných preferencií spomedzi všetkých uvažovaných politických subjektov. Konflikt medzi mestom a vidiekom existujúci vďaka ich odlišnému socio-politickému vnímaniu spoločenskej reality je v regióne Vranova nad Topľou menej výrazný ako v priemere za celú Slovenskú republiku. Územná kompozícia obyvateľstva diferencovaného na báze výšky dosiahnutého vzdelania najtesnejšie korelovala s priestorovou schémou volebných výsledkov analyzovaných politických subjektov. Pozitívna štatistická súvislosť najvyššej relevancie bola zaznamenaná medzi volebnými preferenciami SOP a SDE a geografickou disperziou vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva a rovnako tak medzi volebnou podporou LS-HZDS a rozmiestnením obyvateľstva so základným vzdelaním. Naopak záporná štatistická korelácia bola v záujmovom území sledovaná v prípade volebných ziskov SOP a ich vzťahu k územnej kompozícii zamestnancov primárneho sektoru hospodárstva a obyvateľstva so základným vzdelaním. Na prítomnosť vysokoškolsky vzdelanej populácie reagovali negatívne volebné výsledky LS-HZDS.

Obr. 2. Typizácia regiónov Slovenska podľa dlhodobých reprezentantov socio-politického urbánno-rurálneho konfliktu vytvorená na základe výsledkov parlamentných volieb v období rokov 1998-2010

Obr. 3. Typizácia regiónov Slovenska podľa úrovne a akcelerácie socio-politického urbánno-rurálneho konfliktu vytvorená na základe výsledkov parlamentných volieb v období rokov 1998-2010

Záver

Východná časť Slovenskej republiky je v porovnaní s ostatným územím krajiny už tradične typická nižšou volebnou participáciou obyvateľstva. Spomedzi 14 regiónov, ktoré boli objektom výskumu v rámci predstavenej štúdie, bola len v jednom z nich registrovaná vyššia volebná účasť v mestskom prostredí pri porovnaní s vidieckym (konkrétne vo FMR Poprad a to najmä vďaka mizivému záujmu o účasť pri hlasovaní u tunajšej rurálnej časti elektorátu). Naopak vidiek sa najvýraznejším spôsobom volebne mobilizoval v komparácii s urbánnym prostredím v regióne Humenného a v regióne Veľkých Kapušian a Kráľovského Chlmca. FMR dvoch najväčších miest východného Slovenska vykazovali v rámci záujmovej periódy takmer rovnakú mieru volebnej participácie oboch prostredí. V tejto časti krajiny môžeme hovoriť o západo-východnom gradiente volebnej mobilizácie vidieka.

Z hľadiska straníckych reprezentantov socio-politického urbánno-rurálneho konfliktu boli v rámci východného Slovenska vyčlenené tri typy regiónov. Najpočetnejší typ predstavujú tie, v ktorých bol urbánny priestor v období rokov 1998-2010 bytostne dôležitý pre volebný úspech pravicovej SDKÚ-DS a naopak vidiecky pre Mečiarovu ĽS-HZDS. Regióny tohto typu (spolu 9 regiónov) pokrývajú s výnimkou oblastí na pohraničí s Maďarskom a FMR Humenného celé územie východného Slovenska. Južné oblasti tejto časti krajiny sú však typické dlhodobou preferenciou vidieka smerom k SMK-MKP, naopak od podpory mesta je v tomto priestore najviac závislá SDKÚ-DS.

Volebno-preferenčný konflikt medzi urbánnym a rurálnym prostredím typu SDKÚ-DS (mesto) vs. KDH (vidiek) bol evidovaný v regiónoch Humenného a Trebišova. Východ bol však značne diferentný i z hľadiska samotnej veľkosti a dynamiky socio-politického štiepenia urbánnej a rurálnej časti elektorátu. Najväčšia odlišnosť volebných preferencií oboch prostredí, ktorá sa v sledovanej perióde navyše prehlbovala, bola registrovaná v regiónoch Michaloviec a Humenného. Naopak najmiernejší socio-politický konflikt, ktorý v období rokov 1998 – 2010 zároveň strácal na intenzite, bol zaznamenaný v regiónoch Prešova, Bardejova, Vranova nad Topľou, Svidníka a Stropkova, a Sniny ležiacich v severnej časti východného Slovenska.

Literatúra

- BARÁTH, J. SZÖLLÖS, J. ČERNÁK, P., 1995: Analýza stability územia volebnej podpory vybraných politických strán (na základe výsledkov volieb 1990, 1992 a 1994). Bratislava: Geografický časopis, Vol. 47, No. 4, pp. 247-259.
- BEZÁK, A., 2000: Funkčné mestské regióny na Slovensku. Bratislava: Geografický ústav Slovenskej akadémie vied. Geographia Slovaca, Vol. 15, pp. 7-89.
- CHANDRA, K. BOULET, C., 2003: A Model of Change in an Ethnic Demography. In Chandra, K. – Boulet, C. Ethnic Demography and Its Consequences, tentative title. Manuscript, dated August 20.
- ECKSTEIN, H., 1966: Division and Cohesion in Democracy. Princeton: Princeton University Press.
- KRIVÝ, V., 2000: Politické orientácie na Slovensku – skupinové profily. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.
- KRIVÝ, V. FEGLOVÁ, V., BALKO, D., 1996: Slovensko a jeho regióny – sociokultúrne súvislosti volebného správania. Bratislava: Nadácia Médiá.
- LIPSET, S. M., ROKKAN, S., 1967: Party Systems and Voter Alignments: Cross-national Perspectives. London: Collier-Macmillan.
- MADLEŇÁK, T., 2006: Politicko-geografická analýza volebných preferencií obyvateľov regiónu Oravy. Geografická revue, Vol. 2, No. 2, pp. 630-649.
- MADLEŇÁK, T., 2012: Regionálna diferenciácia volebného správania na Slovensku (1998 – 2010). Bratislava: Veda.
- ROBINSON, G., M., 1998: Methods and Techniques in Human Geography. New York: Wiley & Sons.
- SZÖLLÖS, J., 2006: Regióny volebnej podpory vybraných politických strán v parlamentných voľbách 1998, 2002 a 2006. Geografická revue, Vol. 2, No. 2, pp. 650-669.
- VAN DER VEEN, M., LAITIN, D., 2004: Modeling the Evolution of Ethnic Demography. Paper presented at the 9th World Conference of the Association for the Study of Nationalities, April 15–17, Columbia University, New York.
- VÝSLEDKY VOLIEB DO NÁRODNEJ RADY SLOVENSKEJ REPUBLIKY 1998: Bratislava: ŠÚ SR, 1998, dostupné na: <http://app.statistics.sk/volby98/default.htm> (prístup 24.3.2012)

VÝSLEDKY VOLIEB DO NÁRODNEJ RADY SLOVENSKEJ REPUBLIKY 2002: Bratislava: ŠÚ SR, 2002, dostupné na: <http://app.statistics.sk/volby2002/default.html> (prístup 5.4.2012)

VÝSLEDKY VOLIEB DO NÁRODNEJ RADY SLOVENSKEJ REPUBLIKY 2006: Bratislava: ŠÚ SR, 2006, dostupné na: http://app.statistics.sk/nrsr_2006 (prístup 9.4.2012)

VÝSLEDKY VOLIEB DO NÁRODNEJ RADY SLOVENSKEJ REPUBLIKY 2010: Bratislava: ŠÚ SR, 2010, dostupné na: http://app.statistics.sk/nrsr_2010/index.jsp (prístup 17.4.2012)

Socio-Political Urban-Rural Conflict in Regions of Eastern Slovakia

Martin PLEŠIVČÁK

Summary: *Theoretical basis for defining the social cleavages was framed by Lipset and Rokkan (1967). These authors defined the social cleavage as the conflict lines, which are based on the structure of social relations between different groups of political community. They identified four long-existing social cleavages that can be understood as a consequence of the national and the industrial revolution: urban vs. rural, owner vs. worker, centre vs. periphery and state vs. church. Almost half a century after, defined social cleavages are still significant in explanation of people's voting preferences.*

Contribution has informed on the situation in electoral preferential conflict appearing from the socio-political embeddedness of regions situated in the eastern part of the Slovak Republic and stressed its urban-rural dimension. East of the country is traditionally characterized by lower electoral participation compared with the rest of the state. Among the fourteen regions being the research object within presented study only one of them registered higher turnout in urban areas compared to rural ones (in the region of Poprad, mainly due to the scant interest in voting participation within its rural electorate). On the contrary, countryside mobilized itself the most in comparison with urban environment in the region of Humenné and region of Veľké Kapušany and Kráľovský Chlmec. During the studied period, functional urban regions of two largest cities in Eastern Slovakia (Košice and Prešov) showed nearly the same degree of electoral participation of both environments. In this part of the country, we identified the west-east gradient in rural electoral mobilization.

In terms of the party representatives of socio-political urban-rural conflict, Eastern Slovakia was divided into three types of regions. During the period of 1998-2010, the most usual type consists of those regions, in which the countryside was important for Mečiar's LS-HZDS, meanwhile the urban votes was crucial for the electoral success of right-wing SDKÚ-DS. Regions of this type (nine in total) cover almost entire territory of eastern Slovakia apart from both the areas located on the border with Hungary and the region of Humenné. However, its southern areas are characterized by a long-term rural preference towards the SMK-MKP, while the SDKÚ-DS is a political party the most dependent on support coming from the city. Electoral preferential conflict between rural and urban environment marked as type of KDĽ (rural) vs. SDKÚ-DS (urban) was recorded in the regions of Humenné and Trebišov.

However, East was also considerably different in terms of size and dynamics of socio-political cleavage between urban and rural part of the electorate. The most significant difference in the electoral preferences of the two environments under study, which was also deepening during the period, was registered in the regions of Michalovce and Humenné. Conversely, during the period of 1998-2010, the mildest socio-political conflict also decreasing in intensity was observed in the regions of Prešov, Bardejov, Vranov nad Topľou, Svidník and Stropkov, and Snina lying in the northern part of Eastern Slovakia.

Adresa autora:

Mgr. Martin Plešivčák
Katedra humánnej geografie a demogeografie
Prírodovedecká fakulta, Univerzita Komenského
Mlynská dolina, 842 15 Bratislava
plesivcak@fns.uniba.sk